Engvandingsanlæg

Af Olaf Bak

Efter den gebrækkelige tørkesommer 1992, hvor både landmænd og haveejere havde travlt som mus i barselseng med at vande så mange afgrøder som muligt, er det aktuelt at kaste et blik tilbage i tiden og se på vandingens betydning for især afgrøder af enghø.

En ejendom med muligheder for at avle enghø var særdeles mere værdsat end en ejendom uden, og der blev gjort store anstrengelser for at avle godt i engene, bl.a. og især ved hjælp af overrisling.

Det begyndte at blive sat i system i slutningen af det foregående århundrede. Love for engvandingsselskabet omkring Sneum Å er således vedtagne og underskrevne i november 1885.

I Brammings østlige og nordøstlige opland var der 2 engvandingsselskaber, nemlig ovennævnte ved Sneum Å og et omkring Holsted-Bramming å. Begge fungerede ved hjælp af naturens tyngdelov – og ikke som f.eks. i Darum marsk, hvor et dampmaskineværk var i funktion.

Engvanding ved Sneum Å

Anlægget ved Sneum Å strakte sig fra et punkt i syd for Endrupholm, hvor stemmeværket var, og hen i nærheden af stutteriet »Skovly«. Det vides med sikkerhed, at det var i funktion i året 1912, og at det ebbede ud i løbet af 1920erne.

Vandingskanalen, der forløb på den nordvestre side af Sneum Å, var placeret på det sted, hvor agerland og engareal mødtes, og der var på Gabelsvej-Størsbølvej 2 broer, den ene over Sneum Å, den anden over kanalen, begge af træ med jernrækværk. De lå begge så lavt, at de ved stærk højvande kunne være oversvømmede med op til en alen vand over brodæk. Begge broer fjernedes ved vejens modernisering i 1950erne.

Et eller flere steder i anlæggets forløb var der etableret trækasse over åen, hvorigennem vand løb til modtagere på modsatte side af åen. En båd kunne ikke passere under en sådan vandløbskasse. Nogle Nørå-boere fik vand til deres enge fra et særskilt anlæg i Vibæk Bæk, hvor der var et stemmeværk et lille stykke vest for den nu nedlagte Byvej, der gik fra, hvor det såkaldte »Kommunehus« lå i kurven ved Vibækvej, nær Nøråvej.

Engvanding ved Holsted Å

Anlægget omkring Holsted-Bramming Å begyndte lige neden for Lundbækgård, Ajke, hvor stemmeværkets rester stadig ses, og strakte sig til et punkt omtrent ud for Bramming Nygård. Kanalen var på åens søndre side, og gennem et såkaldt »hovedskod« af træ blev vandet ledet ud til den enkelte lodsejer, som så i dertil opgravede render ledede det videre ad de højest be-

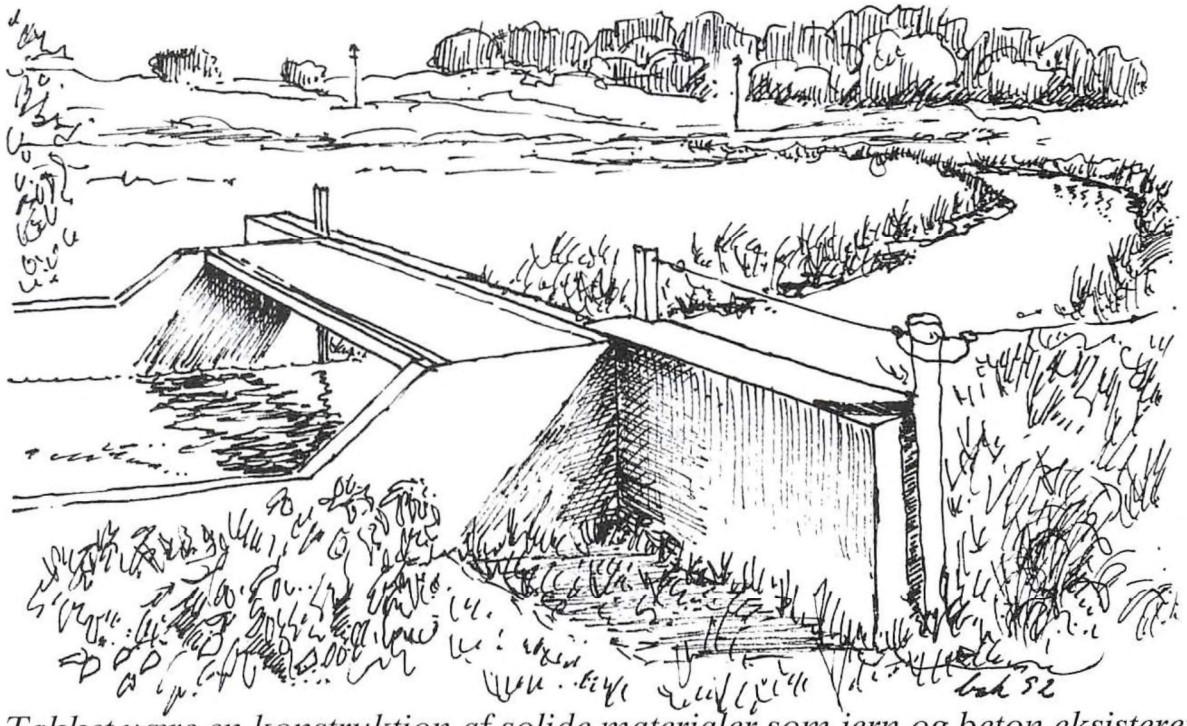

Takket være en konstruktion af solide materialer som jern og beton eksisterer resterne af stemmeværket ved Lundbækgård endnu. Det blev passet af ejeren af Lundbækgård. (Tegning: O. Bak).

liggende dele af arealet, hvorfra det gennem lavere liggende render blev ledet ud over hele arealet.

På et punkt blev kanalen udflettet til 2 kanaler, som så fortsatte på begge sider af åen mod vest omtrent til Smedegårdsvej. Ejeren af Lundbækgård var ansat til at passe stemmeværket. Anlægget menes startet i 1880erne. Lovene findes ikke længere, men det vides, at bestyrelsen sørgede for oprensning af grøfter og render m.v. hovedsagelig med lejet arbejdskraft fra Gørding.

Der vandedes både forår og efterår, og den enkelte lodsejer betalte sin afgift udregnet efter dels arealstørrelse, dels efter den trætuds åbningsstørrelse, hvorigennem vandet løb ind til den pågældende lodsejer.

Men tiderne skifter som bekendt: efterhånden gik man over til det modsatte princip, nemlig at dræne engene, pløje eller fræse dem – med henblik på kornavl på arealerne. Dette tog særlig fart midt i 1930erne, og fra dette tidspunkt ebbede anlæggets funktion ud. Det var helt ude af funktion i årene un-

der 2. verdenskrig, og få år efter satte et møde i Gjørding Sogns Forsamlingshus punktum for anlæggets eksistens.

Som nævnt eksisterer lovene for anlægget ved Holsted-Bramming Å ikke

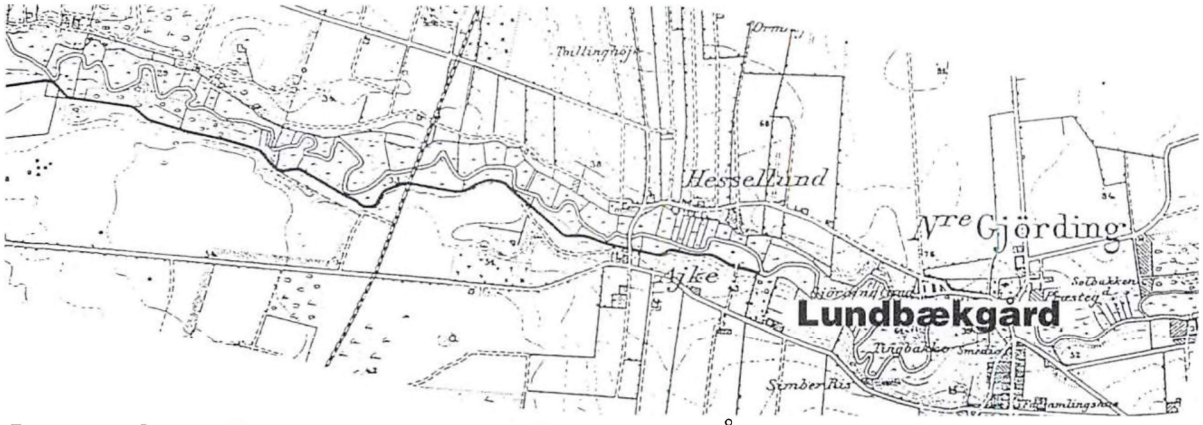

Lovene for anlægget ved Holsted-Bramming Å eksisterer ikke mere, men kanalens forløb kendes fra dette målebordsblad fra Geodætisk Institut. Dog er her ikke medtaget den i artiklen omtalte udfletning til 2 kanaler.

mere, og nærværende beskrivelse af anlægget baserer sig på oplysninger fra personer, som har nært kendskab til anlægget.

Derimod eksisterer lovene for anlægget ved Sneum å, så dem plukker vi lidt i. En af andelstankens grundideer, fællesskabet, skinner igennem, idet ordet dukker op flere gange.

Opstemningsværk med kanal, dæmninger og render m.v. er således fællesejendom, og vandet ledes i fællesskab ind i hver interessents eng, ligesom vedligeholdelsen af anlægget foretages af interessenterne i fællesskab.

Interessenterne vælger ved alm. stemmeflerhed 3 mand af sin midte til at føre opsyn med anlægget og bevandingen.

Ingen må søge at tilvende sig mere vand fra kanalen, end der i henhold til det aftalte er blevet ham tildelt. Handler nogen imod denne regel, »da erlægger han en mulkt af mindst 10 kr. til den fælles kasse«!

Tilsyneladende har man haft et langt tilløb, før anlægget blev til virkelighed, for i lovene omtales et møde med landvæsenskommissionen i juni 1870, på hvilket bevandingstiderne blev fastlagt.

På tidspunktet for lovenes underskrivelse i 1880 var der i alt 13 lodsejere, heraf én kvinde, nemlig Maren J. Vind, Nørå.

Olaf Bak, f. i Bjerring 1922. Formand for Bramming Byhistoriske Arkiv. Adr.: Sportsvej 7, 6740 Bramming.